

Mijn herinneringen aan de bodemkunde.

Prof. Dr. Leen(dert) J(aphet) Pons, 9 Mei 2008

Gaarne wil ik beginnen met het feliciteren van de Nederlandse Bodemkundige Vereniging met haar 75 jaar bestaan. Naar mijn mening heeft zij een bloeiend bestaan gehad, waar met trots op teruggekeken mag worden. Ik wil dan ook graag een bijdrage leveren voor het boek, dat bij deze gelegenheid zal verschijnen. Er zullen persoonlijke herinneringen in behandeld worden, maar ook belangrijke gebeurtenissen uit de bodemkunde uit lang vervlogen dagen.

Om met de persoonlijke belevenissen te beginnen is het altijd interessant om bij jezelf nog eens na te gaan waarom jij eigenlijk bodemkunde bent gaan studeren. Op oudere leeftijd, als merkwaardigerwijze details uit je jeugd, waar je nooit verder over nagedacht hebt, naar boven komen, blijken daar dingen plaats gehad te hebben die richting aan je leven gegeven hebben. Zo ben ik geboren op een grote boerderij in een klein dorpje met een grote naam, namelijk Groote Lindt. Het is een historische boerderij met de naam 't Hoff en de geboorteplaats van de natuurkundige Van 't Hoff met zijn bekende regel. Het ligt aan grote rivieren in het zoete estuariumgebied en het is natuurlijk niet toevallig dat mijn hele leven zich afgespeeld heeft in rivier- en estuariumgebieden.

Het was mijn moeder met haar 'groene' vingers die me de liefde voor de natuur bijgebracht heeft en ik wil in dit verband nog eens de enorme invloed van de Verkade's Albums benadrukken, die zij destijds gehad hebben voor de ontwikkeling van de liefde voor de natuur in brede lagen van de bevolking. Van mijn vader, die een uitstekende boer was en ook een belangrijke rol speelde op landbouworganisatorisch en op waterstaatkundig gebied, heb ik het boerenbedrijf leren kennen. Als jongetje van 4 – 6 jaar zat ik vaak bij hem achter op de fiets om het land te gaan inspecteren. En eens op een keer reden we naar een akker om te zien of het land al gereed was voor de zaai. Ik zal 5 jaar geweest zijn en mijn vader knielde op de grond en roerde met zijn vinger door de bovengrond en zei: "Er is genoeg 'mul' en vanmiddag kunnen we zaaien". Zonder twijfel is dat onbewust één van de belangrijkste argumenten geweest die meegespeeld hebben voor mijn latere keuze voor bodemkunde.

Maar er zijn nog een paar markante punten geweest. Ik zat daar op dat dorpschooltje een beetje te dromen, maar kon overigens goed meekomen. Tot er plotseling een nieuwe onderwijzer in de derde en vierde klas zijn intrede deed. Deze man, Wim Slegers genaamd, had in Den Haag voor godsdienstonderwijzer gestudeerd en wilde naar Indonesië. Maar het was een enorm grote en vooral dikke man en men had hem ernstig afgeraden om dat te doen. Hij heeft toen besloten om direct de eerste de beste baan als onderwijzer te aanvaarden, daar juist de grote crisis was uitgebroken en alles onzeker geworden was. En zo kwam deze man in dat ingeslapen schooltje, een uitstekende onderwijzer, en maakte mij wakker. Hij liet een frisse wind door de klas waaien en vertelde enthousiast en uitvoerig over Indonesië en andere buitenlandse gebieden, gaf uitstekend onderwijs op alle gebied, kon prima orde houden, kortom hij opende een geheel nieuwe wereld voor mij. Deze man heeft mijn geografische kant ontwikkeld en met deze drie eigenschappen heb ik die uitstekende, no-nonsens HBS in Dordrecht gevolgd in één van de gelukkigste tijden van mijn leven. Alleen worstelde ik met de talen en daar is dan ook nooit veel van terecht gekomen.

Enthousiast heb ik in die tijd ook deelgenomen aan de excursies en kampen van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. We hadden een uitstekende biologieleraar die dat sterk ondersteunde en die tevens directeur van de HBS was. Ik had hoge cijfers voor het vak biologie en na het eindexamen riep de directeur mijn vader bij zich en gaf hem zijn mening over mijn verdere ontwikkeling. Ik zou een uitstekende student in de biologie in Leiden zijn. Mijn vader schudde echter resoluut zijn hoofd en zei: "Daar kom niets van in, hij gaat naar Wageningen om Landbouw te studeren. Zij hebben daar lang en breed over gepraat en tenslotte zei de directeur: "Goed, hij zal daar in Wageningen ook wel aan zijn biologische trekken komen". Ik was er niet bij, zo gebeurde dat vroeger, maar ben achteraf wel erg gelukkig geweest met die beslissing.

Het was onder miserabele internationale omstandigheden dat ik in September 1939 in Wageningen begon. In Mei 1940 liep het helemaal fout en daarna werd de studie steeds moeilijker, tot de machine in 1942 tot stilstand kwam. Vrijwel iedereen vluchtte uit Wageningen naar onderduikadressen en ik bracht ruim een jaar door op een boerderij in de Biesbosch. Ondanks diverse razzia's liepen 1942 en '43 goed af en in de herfst van '43 kwam ik op de ouderlijke boerderij met een goed persoonsbewijs. Die tijd heb ik het boerenvak in al zijn variaties goed leren kennen, wat voor mij later van onschatbare waarde geweest is.

In Wageningen had ik in 1939en ook daarna colleges bij Professor Edelman gelopen en was sterk onder de indruk gekomen van zijn persoonlijkheid en van het vak agrogeologie, waarover hij zo boeiend en enthousiast kon vertellen. Ik wist echter niets van de werkzaamheden die hij in 1942 en '43 met Hoeksema en vele studenten begonnen was in de Bommelerwaard en daar een begin had gemaakt met de bodemkartering. Hij had echter in 1943 ook de Bommelerwaard moeten verlaten en zich met zijn gezin in Rotterdam gevestigd. Maar ook vandaar uit trachtte hij bodemkarteringen op gang te krijgen.

Edelman had uit Wageningen een lijstje meegenomen van studenten afkomstig uit de omgeving van Rotterdam, die bij hem college gelopen hadden. Zij waren meest van boerderijen afkomstig en in 1944 begon hij daarmee contact te zoeken om voor hem en zijn gezin levensmiddelen te verzamelen. Als tegenprestatie bood hij aan dat zij, samen met hem een bodemkartering konden beginnen, zodat zij voor na de bevrijding alvast wat aan het doctoraalvak regionale bodemkunde zouden kunnen doen. Ook mij wist hij vanuit Rotterdam te bereiken en een bodemkartering te beginnen. Hij had in Februari 1945 een bijeenkomst belegd in een café in Barendrecht, samen met de landbouwconsulent. En daar werd besloten dat we een kartering van de Zuidpolder zouden maken, samen met hem en Gerard Blok, een student uit Ridderkerk. Op die bijeenkomst was ook Henk de Bakker, die ondergedoken was in Barendrecht en merkwaardigerwijze met Edelman in contact gekomen was. Diens broer, Gerrit, tuinbouwconsulent in Zeeland, was eerder, samen met Edelman eveneens een bodemkartering begonnen was op Zuid Beveland. Henk wist daar echter niets van, daar zij inmiddels gescheiden waren door het oprukkende front.

Nog diezelfde middag trokken we het veld in en bekeken we de eerste profielen. Henk de Bakker was daar ook bij en allen waren we onder de indruk van de verhalen die Edelman vertelde over kwaliteitsverschillen in de bodem en de geschiedenis van het landschap, die uit de bodem kon worden afgeleid.

Edelman reed vanuit Rotterdam moeizaam op een fiets met houten banden en zodra we elkaar ergens ontmoetten om onze kartering voort te zetten, ruilden we van fiets, waarop hij dan met de mijne met nog echte banden, triomfantelijk vooruitsnelde.

Het was een mooie tijd ondanks alle verschrikkingen van de hongerende bevolking om ons heen. Het is voor mij nog steeds een onbegrijpelijk wonder dat dit allemaal in dat benauwde westelijke Nederland kon gebeuren tussen de Duitsers, grote stukken onder water gezet land, razzia's en al die wanhopige mensen uit de stad die met wrakke fietsen, karretjes en sleedjes langs de wegen trokken op zoek naar voedsel.

Hij had ook ten noorden van Rotterdam karteringen opgezet, o.a. in de Eendragtspolder met Anton Vink, die daar op een boerderij ondergedoken was en één in het Westland met Willem van Liere. Het waren alle karteringen van probleemgebieden, waarvan reeds bekend was dat ze na de oorlog aangepakt zouden moeten worden voor verbeteringen, voor de voedselvoorziening, voor beslissingen over de bestemmingen na de oorlog, stadsuitbreidingen en andere doeleinden. Vooral een bodemkaartje, gemaakt door hem, samen met Anton Vink in de Eendragtspolder (C. H. Edelman, Inleiding tot de Bodemkunde van Nederland, 2^e druk 1960, figuur 63) was een succes en gaf een prachtig beeld van Kattekleigronden en kalkrijke Oude Zeekleigronden met hun verschillen in kwaliteit van begroeiing. In Maart 1945 verzamelde Edelman daar alle studenten die met karteringen rondom Rotterdam te maken hadden voor een uitleg en een kleine excursie. Daar kwamen minstens 8 studenten bij elkaar in de mooie kamer van de boerderij waar Anton ondergedoken was en daar hield Edelman een glashelder college over katteklei, voor mij een historische gebeurtenis en opmerkelijk om de vele aspecten die er zich rondom afspeelden. Onmiddellijk na de vrede werd nog in Augustus 1945 dank zij al dit voorbereidende werk de Stichting voor Bodemkartering opgericht, die overal in het land karteringen begon naar voorbeelden die tijdens de bezetting begonnen waren.

Eén gebeurtenis dient nog vermeld te worden. Direct na het succesvolle internationale Bodemkundige Congres in de zomer van 1950 in Amsterdam met excursies in Nederland en België werd in September 1950 een dienstvergadering van de Stichting voor Bodemkartering gehouden om alles te evalueren. Edelman vond dat alles voortreffelijk was verlopen, maar dat er één ding had ontbroken en wel een goede moderne bodemkaart van geheel Nederland. Hij stelde voor dat er nu één gemaakt moest worden daar we van veel Nederlandse landschappen genoeg afwisten van de bodemkundige inhoud om een betrouwbare bodemkaart van het gehele land te kunnen maken. Toen hij vroeg om mensen die daarvan de leiding op zich zouden willen nemen, heb ik mijn vinger opgestoken en werd benoemd tot voorzitter van de commissie die dat ter hand zou gaan nemen. Ik vroeg Jan Haans en Co Veenenbos als medeleden en zo togen wij aan het werk om de eerste algemene legenda op te stellen, uitgaande van een vereenvoudiging van de tot dan toe voor elk bodemlandschap in gebruik zijnde termen van bodemeenheden. Zij bestonden uit de destijds bekende begrippen als komkleigronden, stroomruggronden, kwelderwalgronden, knipkleigronden, poelgronden, schorgronden, oude bouwlandgronden, heidepodzolen, rivierleemgronden, enz. De Stichting voor Bodemkartering was inmiddels zo gegroeid, dat er in elke provincie een karteringsleider was, en het viel niet altijd mee om gedetailleerde indelingen die zij ontwikkeld hadden tot eenvoudige kaarteenheden voor een kaart van 1 : 200 000 samen te vatten .

Pas in de tweede helft van 'de jaren '50, na twee bezoeken van Dr. Guy Smith aan Gent en later zijn permanente verblijf aldaar kregen wij een idee over de opzet van kwantitatief opgezette bodemklassificaties. Omstreeks 1960, toen de inmiddels als NEBO-kaart (Ned.-Bodemk.) aangeduide bodemkaart op schaal 1: 200 000, gereed kwam, kwam er meer en meer behoefte aan kwantitatieve legendaeenheden

en een klein deel van de voornamelijk op landschappelijke eenheden gebaseerde NEBO eenheden is daar nog aan aangepast. De bodemkaart werd uitgegeven in provinciebladen met een bijbehorend boek voor elke provincie en is de autoriteiten op velerlei gebied een steun geweest voor allerlei beslissingen.

Tenslotte is het een grote behoefte voor mij om een dringend moreel appel te richten tot de Nederlandse Bodemkundige Vereniging en tot de Universiteit van Wageningen. De bodemkundigen van deze instellingen en de Wageningers in het algemeen hebben zich na de oorlog altijd met succes ingespannen voor een betere voedselvoorziening voor vele probleemgebieden op aarde en voor het bestrijden van hongersnoden. Slechte gronden zijn onder hun leiding en met hun kennis en inzet omgezet in productieve gebieden. Ondanks al dat werk zijn er nog steeds miljoenen hongerende mensen. Men kan toch onmogelijk dieselolie en andere biobrandstoffen gaan produceren uit voedsel voor mens en dier zolang zulke toestanden voortduren .

Tegen zo'n mensonterende toestand moet een vlammend protest worden ingediend, met name door bodemkundigen en door Wageningers in het algemeen en er moet geprobeerd worden om dit protest internationaal uit te breiden. De Nederlanders hebben een uitstekende reputatie en op internationaal gebied goede contacten. Er is geen kwestie van dat biogene brandstoffen, ook de tweede generatie net, ooit kunnen voldoen aan die uiterst snel toenemende behoefte aan dieselolie en benzine. Die tweede generatie zal alleen maar leiden tot verlies van de laatste bosresten en oerwouden en een verlies aan biodiversiteit. Het echte vraagstuk is al lang niet meer de CO², in de lucht, maar zijn het gebrek aan energie in het algemeen en het voeden van het arme deel van de wereldbevolking. We zien de resultaten van de oplopende voedselprijzen om ons heen en die wordt in meer en meer discussies van de laatste tijd vooral aan het produceren van benzine en diesel uit mais, suikerriet en schijfnoten geweten. Moge het nog niet te laat zijn !